

כד. לאור האמור – מובן שדבר מבושל אסור לחממו כנגד האש. אלא שעם כל זאת, אם אינו גלוי לאש אלא נתון בתוך בלי, כך שאינו הופך ממש לאפוי או צלוי, אף שמתחמם היטב ובמילא מובן שמתביש^(יח) – אין בכך כל חשש^{נא}. ובלבר שיקפיד להרחיקו קצת מהאש ושאם לא כן, אסור – מחשש שמא יטפל באש לשנות מידת חומתו^{נב}.

ביאורים

(יח) חימום תבשיל בכלי לא רותב: בשו"ע (סעיף טו), כתב "דבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק – מותר להניחו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד טולדת בו". והנה בבה"ל (סט"ו ד"ה והוא יבש) הביא בשם הבית מאיר והמאמר מרדכי, וכן הביא האג"ט (ס"ט סקי"ח אות א) מהמנחת כהן – שהקשו שהרי יש אפיה וצליה אחר בישול כו', וכמש"כ המג"א ש"לכן אסור ליתן דבר שנתבשל אצל האש בלי רותב" – הו"ד במ"ב (ס"ק מא). והאג"ט תירץ שבכל זאת מותר לפי שאינה מלאכת מחשבת, שהרי אינו מעוגין לייבשו כי אם לחממו כו' (ראה הגהות וביאורים על הטור הוצאת מכון ירושלים – אות קטז). אמנם שו"ע פליג עליו בזה, וכמש"כ בקצוה"ש (בדה"ש ס"ק מח), ונתבארו דבריו בהערות וביאורים צ"צ חלק ד (עמ' ס"ב הערה בשוה"ג) – ותמצית הדברים היא, שמכיון שבשו"ע נקט כדוגמא לחימום כנגד האש [בסעיף כד, שהעתקנו להלן] שזה מדובר בדבר אפוי או צלוי. ואם איתא לחידוש האגלי טל האמור, הרי שאין צורך להגבילו לסוגים אלו, אלא שגם במבושל מותר, היות ואין כוונתו לצלותו כי אם לחממו, ודוק.

ביאור הדברים: בשו"ע"ר (בסעיף טו) כותב בנוגע לחמם ע"ג קדירת תבשיל "ואם

ציונים והערות

ועיי"ש שמיישג מדוע למרות שפסק מרן כדעת היראים שיש ציול אחר ללי, מכל מקום להיפך לא פסק כן, אף שכלל הראשונים שדנו בדבר ונספר יראים מפורש כן.

נ במאמר מרדכי (ס"ק טו) שאף הוא מגדולי הפוסקים הספרדיים, פשיטא ליה לאיסור צוה. (ומתוך את קושיתם של הפוסקים שזהירה הקודמת, אשר הציאתם להצין בדברי המסנר צאופן אחר).

נא ראה צ"צאורים" (אות יח) – שכן מוכח מדברי שו"ע"ר, שגראים כאלו סותרים

צין מש"כ בסעיף טו לצין מש"כ בסעיף כ. וכמו"כ מדבריו הכמעט מפורשים צסוף סי' רנט צ"הלכות שהיה .. צקצרה". ושכן מצינו מפורש בדברי התה"ד (אות כא, וצקצרה-צאות כד). וכן פסק גם צמאמר מרדכי וצשו"ת אורח ללדיק (סי' ו), והדברים מתאימים למה שנתבאר לעיל צהגדרת המבושל והללוי וכו' – ושם הוצאו דצריהם הצרורים של הערוה"ש ועוד, שכתבו צמש"כ צפנים.

וכן התיר מו"ר צעל צו"ת שצט הלוי (ראה פסקיו צקוצן שית תורה צ – אות כא וצקוצן מצית לוי ח"ו הלכות ציול ס"ג), וכן פסק חו"א – וראה עוד צמאורה"ש (עמ' נד, אות צ*).

נצ שולחן ערוך סימן שית (סעיף טו). וראה צדצרי שו"ע"ר שם (סעיף כד),

וצמ"צ שם (ס"ק לד).

הוא דבר יבש שנתבשל כל צרכו, אפילו נצטנן לגמרי אין בו משום בישול – ומותר לחממו ע"ג אפילו שתהא יס"ב". הרי שנקט שמותר לחמם שיהיה יס"ב בכל "דבר יבש", ללא

וכמו כן כשמחמם את המבושל על גבי קדירת תבשיל או מיחם עם מים שעל האש, גם כן מותר – למרות שמתייבש מהחם, כיון שאינו הופך ממש לצליה¹.

ביאורים

הגבלה. ואילו להלן (בסוף סעיף כד), בנוגע לחמם כנגד המדורה, כותב שמותר כל עוד אין חשש בישול, דהיינו בלח שנתבשל כ"צ ועדין חם "או אפילו נצטנן לגמרי אלא שהוא דבר האפוי וצלוי, ואין אפיה וצליה אחר אפיה וצליה". ונראה ברור מדיוק לשונו בזה, שלגבי לחממו ע"ג הקדירה נקט "דבר יבש" ללא הבדל באיזה אופן הותקן (– בבישול או בצליה וכו'). ואילו לגבי כנגד המדורה כותב דוקא "דבר האפוי וצלוי" – ומובן כוונתו שרצה להמנע מקושיית המנח"כ המאמ"ר והב"מ והאג"ט דלעיל.

[שו"ר לאחר זמן: שגם בס' מאמר מרדכי – בא' מג' התירוצים שכותב בקושיא זו, נקט ג"כ כשיטת שו"ע², שלמרות שבשו"ע (סעיף טו) שנעתק לעיל כתב "דבר שנתבשל..."]
מ"מ כוונתו רק לצלי וכו'. וז"ל: "אי נמי י"ל, דהאי נתבשל לאו דוקא, אלא רוצה לומר שנצלה – והיינו בישול דאינפנד"א וכיו"ב"].

ולכאורה צ"ע באמת סתירת הפסקים הנ"ל שבשו"ע³ [מסעיף טו לסעיף כ"ד]? ולענ"ד לחלק, שפשוט תלוי במציאות הדבר: שכשמניחים כנגד האש (שבזה מיירי בסעיף כד), טבעו ששורף ומייבש עד שמשנה מהותו והופך לצלי או לאפוי, לכן דוקא צלוי ואפוי מותר להניח שם, ולא מבושל! משא"כ בסעיף טו שמיירי בקדירה ע"ג קדירה (ולא כנגד אש גלויה), שרק מחמם ותו לא, לכן מותר גם במבושל – ודוק. ואולי שכך ניתן לדייק גם מלשון היראים – מקור הדין ד"צלי ואפיה אחר בישול" – שכותב "...וגם המבושל לא יתן אצל האש בחום גדול שהיס"ב".

וביסוד זה יובן מה שעוד יותר צ"ע לכאורה, מש"כ בשו"ע⁴ סוף סי' רנ"ט ב"הלכות שהיה... בקצרה" "ותבשיל שאין בו רוטב אפילו הוא קר דינו כחם". ושם מיירי לענין "לסמוך... אצל התנור שהוסק כבר והאש בתוכו". (וכן הק' בתהל"ד אות כא). ועפ"י הנ"ל יובן, שעדיין יש לחלק בין סמיכה לתנור – שהכוונה לדופן התנור, שזה מחמם התבשיל. לבין כנגד המדורה שהוא אש גלויה ששורפת ומיבשת וכו'.

שו"ר שבחסדי ה' זכיתי לכוין בזה לדעת גדולים – שהתהל"ד עצמו להלן (אות כ"ד) תירץ עד"ז, בנוגע לשאלה כיצד ניתן להניח ע"ג קדירת תבשיל וכו': "למ"ש המג"א סקי"ז, דאסור ליתן דבר שנתבשל אצל האש בלי רוטב, ע"כ צ"ל דדוקא אצל האש מיקרי צלי אחר בישול, אבל לא על גבי קדירה חמה. ולפי"ז י"ל דגם אצל תנור מותר ליתן דבר יבש, ולא מיקרי צלי אחר בישול...". לאח"ז הגיע לידי הספר מאמר מרדכי [שכאמור הביא הבה"ל הקושיא בשמן], וראיתי שכתב ג' תירוצים ביישוב הקושיא, והא' מהם הוא ג"כ עד"ז "ושמא יש לומר, דהכא מיירי שאין הבשר רואה פני האש, אלא הוא מונח בתוך קדירה שנתבשל בה, אלא שאין שם מרק – ואינו יוצא מדי בישול, ומותר משום דאין בישול אחר בישול". וכן מצאתי שתירץ באריכות גדולה, בשו"ת אורח לצדיק (סי' ו).

וכן נמצא מפורש יוצא מהפוסקים שדעתם שצלי קדר אין דינו כצלי כי אם כמבושל – הו"ד לעיל (הערה לה, ועיי"ש ב"ביאורים" אות טו), ושם הבאנו את המוכח מגדולי הראשונים שס"ל כן. ובפרט דבריו הברורים של הערוה"ש (סעיף נז) "...אבל מה שאנו

[— ויתבאר עוד בפרק הבא, מסעיף ז ואילך. וראה התיחסות נוספת לבעיית החמום כנגד האש — להלן פרק י סעיף יט ואילך].

אפיה או צליה אחר אפיה או צליה

כה. אין אפיה אחר אפיה ואין צליה אחר צליה. והאפיה היא במיני בצק, והצליה בבשר ושאר המינים¹. והקלוי, נחשב גם בן כאפוי או צלוי².

כו. לכן, מותר לחמם חלה קפואה³ ושאין עליה כפור שהוא טופח על מנת להטפח — ראה לעיל סעיף ג], או להניח פיצוחים קלויים — במקום

ביאורים

קורין בשל צלי (גיבראטנ"ס) אין זה אלא מבושל, וצלי אינו אלא בשר שצולין בשפוד על האש, שאין אנו יודעין מזה [כלומר, שבמדינתו לא נהוג לאכול כן] ואצלינו כל בשר הווה מבושל⁴. וכן מצאתי שכתב במאור השבת (עמ' נד אות ב*) בשם פוסקים, שלא כל חימום במצב יבש הוא בגדר צליה — כל עוד אינו מגיע ל"טעם צלי", עיי"ש. ועד"ז הבאנו לעיל שם בשם שו"ת אורח לצדיק (סי' ו) וחז"א (לז סקי"ד). וכן התיר בפשטות ע"ג קדירת תבשיל, ולא חשש לצליה כו' — מו"ר הגר"ש וזנר (פסקים בהלכות בישול, קובץ שיח תורה ב אות כא) עיי"ש.

ועפ"י זה [— השוואת היתר הנחת התבשיל לצד דופן התנור, וע"ג המיחם,

ציונים והערות

נג שוע"ר (סעיף יג), מ"צ (ס"ק מא). וראה שוע"ר סי' רנג קו"א (סק"י) במוסגר "...מיירי צאפוי ונקרא ללי", ודוק. נד כ"ב צפרי מגדים סי' רנג (א"א ס"ק מא) שדינו כאפוי, וצו"ת חת"ס או"ח (סי' עד) — כללי.

נה ואין צטלטולה משום מוקלה — כ"פ הגרש"ז אורח צחק, הו"ד צש"כ (פ"א הערה קג) "הואיל ואפשר לחממו בצופן המותר". וכ"מ מפלפל שחור ומלת, שג"כ א"א לאכלס כמות שהם ויש לורך להמיסם בצופנים המותרים כו', ועכ"ז אינם מוקלה. וכן עולה גם ממכתבו שנדפס צפו"ס מאוה"ש (מכתב ח* א), עיי"ש. וכך נמלתי למד ממש"כ צשו"ת צלל החכמה (ח"ג סי' קי) צנוגע לכשרות החלה

לדין צלי קדר שדינו כבישול ולא כצלי], יובן גם מדוע לא הגביל בשוע"ר את משך הזמן שמותר שיהיה מונח ע"ג הקדירה או לצד דופן התנור שבתוכו האש, האם עלול להתייבש לגמרי ["כעין" צלי] או שתשאר בתוכו עדיין לחלוחית כל שהיא [כדרכו של מבושל]. וע"פ האמור הדבר מובן (ואף מהווה הוכחה, שכן דעתו) שהיות וכל עוד אינו חשוף לאש אלא נתון בכלי, דינו כבישול ולא כצלי — בנדון דידן, ובמילא אין כל חשש גם אם ישהה שם זמן רב. לאידך גיסא בפמ"ג מש"ז סוף ס"ק ז, שהובא בקצוה"ש ס"ק נד, פשיטא ליה דצלי קדר דינו כצלי — והארכנו בזה בהערה וב"ביאורים" הנ"ל. [אלא שעכ"ז יתכן שדבריו אמורים דוקא בנוגע לבישול אחר צלי, ולא בנוגע למבושל שרוצה לחממו בקדירה, שאולי גם הוא יודה שכל שאין בו טעם צלי אין לאסרו, ודוק].

שעשויים להגיע שם לחום יד סולדת בו [בתנאים שיתבארו בפרק הבא, ובהרחבה בפרק י], שהרי זה בגדר אפיה אחר אפיה. אבל פיצוחים שאינם קלויים, מובן שאסור.

כז. על פי האמור: מותר להניח חלה וכל מיני מאפה, על תפוח אדמה חם או חתיכת בשר חמה וכיוצא בזה — כשהם יבשים, וכן מותר להניח את הנ"ל על גבי דברי מאפה. היות וללא רוטב, פעולת החום היא בגדר אפיה, וכאמור, אין אפיה אחר אפיה".

דין צליה אחר אפיה — ראה ב"ביאורים" (יט).

ציונים והערות

הקפואה ללחם משנה וכו'. וראה בדברי שו"ת מנח"י (שהוצא לעיל בהערה טו) שגם מדבריו עולה שלא חשש למוקצה צענין זה, עיי"ש. וכ"ז דלא כמו שעלה בדעת הפוסק שצמח"א¹ (עמ' תקמ"ה), עיי"ש שלאחר מכן חזר צו והסכים שאינו מוקצה, מטעם שצדק ומלא שאכן ניתן לאכלו צעודו קפוא — משמע שלולא זאת היה מוקצה לדעתו. משא"כ לסדרת הגרשז"א הנ"ל, גם אם צדק אופן לא ניתן לאכלו כפי שהוא עתה אינו מוקצה. נו ב"מ מהגהות חת"ס סוף סי' שית, צנארו את דין ה"גוש" [שלדעתו, ח"ע"פ שאין הגוש מצטל צנצר וחלב, מ"מ לענין שנת אסור — לפי שהוא כצלי ואפיה בלא רוטב, עיי"ש. ואף שצניקר חידושו לאסור גוש צכ"ש, כזר נחנאל לעיל (צפרק א) צארוכה דעת הפוסקים צזה. אמנס מדבריו נמלינו למדין לענין האסורים אף צכלי שני, כגון פת, שהיות ופעולת החם היצט הוא צסגנון "ללי" או "אפיה" הרי שצנלוי ואפוי כזר, מותר.

ביאורים

(יט) דין צליה אחר אפיה: כתב בפרי מגדים (מש"ז ס"ק ז) — [לשיטתו שהטגון בשומן נחשב ל"צלי". וראה לעיל בסעיף יג, ובאריכות ב"ביאורים" שם אות יג, שלמעשה לא פסקנו כדבריו] — "...בשר נצלה, שרי אח"כ [לטגנו] בשומן [שהרי זה כצליה אחר צליה]. אבל [להניח] לחם במרק שומן חם בכלי ראשון, אסור — דמכל מקום צליה אחר אפיה, נמי מבטל. ועייין ר"מ (פ"ט) [ט"ס — וצ"ל פ"ח, עיי"ש ברמב"ם] מהל' קרבן פסח הל' ח, וכ"מ ולח"מ שם...".

והנה חידוש זה של הפמ"ג — ש"צליה אחר אפיה" ג"כ אסור, לפי ש"מבטל" הצליה את האפיה שקדמה לו — לא מצאתיו לעת עתה בשום אחד מהפוסקים נו"כ השו"ע וכיו"ב. ומה שציין לרמב"ם וכ"מ ולח"מ, שם מיירי בנוגע לצלי אחר בישול ולהיפך, וכפי שיראה המעיין שם שכלל לא מיירו בנוגע לצלי אחר אפיה וכו'.

וכנראה שהפמ"ג כותב זאת מסברת

עצמו, שלדעתו גם בזה ישנו היסוד לאיסור הבישול אחר אפיה ולהיפך, שהוא מכיון שיוצר פעולה חדשה, או שהאחד מבטל את פעולת חברו. ואם כן גם בנדו"ד — כלשון הפמ"ג — "נמי מבטל" הטיגון [=הצלי] את האפיה שקדמה לו.

ובאמת שסברא זו — לדמות שינויים נוספים במצב המתבשל להא דבישול אחר אפיה וכיו"ב — נמצאת גם בעוד פוסקים בנוגע לענין אחר, והוא המובא בשו"ת אורח לצדיק

אפיה וצליה — אחר אפיה וצליה ובישול

אחרת

כח. כשם שנתבאר לעיל [סעיף כב] שהמבושל שלאחר מכן עבר גם תהליך של אפיה או צליה, שוב אין בו לא משום בישול ולא משום אפיה וצליה. הוא הדין בנדרון דירן¹, שכל שכבר עבר לאחר האפיה או הצליה גם תהליך של בישול, שוב מותרים בו שני האופנים.

לאור האמור: פתיתים [פערפי"ל] אם מיוצרים בתהליך של אפיה גמורה [ראה הערה]², *אלא שלאחר מכן מבשלים אותם – מותר לחממם כנגד האש וכיוצא בזה מאופני החימום [כתנאים שיתבארו בפרק הבא, ובפרק י]. וכן בנוגע לחימום "קוגל"

ציונים והערות

נז שכתבואר לעיל (הערה מג), נסס הפמ"ג, והאג"ט, וסדמת השנת, וקלות השולמן "דלליה אחר שנללה ונחנשל או צישול אחר שנחנשל ונללה, דעת רוב הפוסקים להקל" (לשון הקטורה"ש שהוצא שס). נז* ישנם פתיתים שעוצרים בעיקר רק תהליך של ייצוש צחוס החמור, אך אינם נאפים לגמרי, וזה מוצן שאסור לאפותם לאחר הציסול, לפי שהרי זה [נחלקו שלא נאפה עדיין] האפיה הראשונה, שאסורה לאחר צישול.

ביאורים

(סי' ו) והעתיקו בכף החיים (ס"ק עח) "...פרוסת פת אפויה להניחה במקום שהיד סולדת לעשותה לחם ניקודים, דאסור, לפי שדרך הא' הוא בדרך אפיה והשני אינו בדרך אפיה. ועוד, אפילו בשניהם דרך אפיה אסור, שונה במלאכת שבת בטעם חדש כו" עיין שם. וגם בשם ספר עיקרי הד"ט (או"ח סי' יד סק"מ) ראיתי כתוב שאסרו, מהטעם הב' שבשו"ת אורח לצדיק הנ"ל. ולכאורה, עפ"י צריך עיון, הכיצד לא הזכיר אף אחד מהפוסקים מציאות

דשכיחא זו שהובאה בפרי מגדים כאן, והפסק הלכה בזה (כהפמ"ג)?!

ולולא דמיסתפינא, הייתי אומר – שמכאן הוכחה נוספת שהפוסקים אכן לא ס"ל ביסוד הדבר כהפמ"ג, שסובר שהמטוגן בשומן דינו כ"צלי". אלא כאדה"ז בסדר ברכת הנהנין שבסידור כו' שהעתיקנו בארוכה (בהערות לסעיף יג וב"ביאורים" אות יג-טו), הסוברים שדינו כ"בישול", ויתכן שאף יתירה מכך, גם ה"צלי קדר" דינו כ"בישול". והדרך היחידה שברור שנחשב כ"צלי", הוא רק בנצלה על האש או כנגדו (ללא הפסק כלי וכו'). ואם כן מובן, שפשוט לא קיימת מציאות של שאלה שכזו ["צלי אחר אפיה"], שהרי בכדי שייחשב כ"צלי" יש להניח הדבר כנגד האש, ואם עושה כן בלחם, הרי שאז מובן שיהיה שוב בגדר "אפיה" – ואין איסור באפיה אחר אפיה. וכמו"כ להיפך, אם יקח בשר שנצלה כנגד האש [שזהו הגדר היחיד שייחשב ל"צלי"], אין כל דרך להפכו לאפוי, שזהו גם כן רק בהנחתו כנגד האש, שהרי אם יניחנו בקדירה, הרי דינו כ"בישול" – ["צלי קדר" כנ"ל], ולכן מובן שלא היה מקום שאחד מהפוסקים יביא דוגמא שכזו, ודוק.

ובכל האמור, להעיר מדברי שו"ע ר' בסי' רנג (סוף המוסגר בקו"א סק"י) – שכתב [בנוגע לפאנדי"ש] ש"מיירי באפוי ונקרא צלי" (בלשונו של המג"א). ואם איתא לחומרת

ש ב ת פרק שלישי, סעיפים כח – ל כ ה ל כ ה קעמ

שגם הוא נעשה מאטריות שמויצרות בתהליך אפיה ולאחר מכן מבשלם ושם לאפותם. אלא שבכל האמור – אם הם לחים, דינם שווה למתבאר לעיל [סעיף ד ובהערה י*] עיין שם.

הפיכת לחם לצנימים

כט. יש שכתבו, שלמרות האמור – שאין אפיה אחר אפיה – אסור להניח לחם או חלות וכיוצא בהם בסמוך לאש עד לכדי הפיכתם לצנימים, לפי שאחד מגדרי הבישול שנתבארו לעיל [בפרק א – מסעיף ד ואילך] הוא, ש"כל שהקשה גוף רך .. חייב משום מבשל", והרי בפעולה האמורה מקשה באמצעות חום האש את הלחם הרך^י.

בישול באור ובתולדתו – אחר בישול בחמה ותולדותה

ל. דבר שנתבשל כל צרכו בחמה או בתולדות חמה – כגון מים שהוחמו ברוד שמש – ולא נצטננו עדיין לגמרי, באופן שעקרונית אין בהם משום בישול אחר בישול [ראה הגדרתו לעיל סעיף א מס' 2], דנו הפוסקים^(כ) האם מותר לשוב ולחממו ע"י חום האש. ואף שנטו להתיר, מכל מקום השאירו זאת בספק^י.

ציונים והערות

ביאורים

נח שו"ת שואל ומשיב מהדו"ג (ח"צ סי' כ), פסק כן מהטעם האמור צפנים. ועי' עוד בשבת השבת (מבשל, צבאר רחובות ס"ק 33). ובכף החיים (ס"ק עח) הביא בשם שו"ת אורח ללדיק (סי' ו) – שאסרו מטעם אחר, והוא, שלליה אחר לליה שמוחר "צעין דוקא שיהא לליה שניה כלליה ראשונה, אך אם שינוי ציניהם – כגון פרוסת פת אפויה להניחה במקום שהיד קולדת לעשותה לחם ניקודים, דאסור, לפי שדרך הא' הוא צדק אפיה והשני אינו צדק אפיה. ועוד, אפילו ציניהם דרך אפיה אסור, שנהנה צמלכת שבת צטעם חדש כו" עיין שם. וגם צטעם ספר עיקרי הד"ט (או"ח סי' יד סק"מ) ראיתי כתוב שאסרו, מהטעם הצ' שצטעם אורח ללדיק הג"ל. עוד כתב צכף החיים שם, צטעם שו"ת מלחמות ארי (סי' ז) – לאסור להניח פת שנתבשל ונתקשה לתוך התנור צכדי שיתרכך. ועי' גם באורחות חיים (ספינקא – ס"ק יח), ועוד. ולא התיחסנו לכך צפנים, לפי שצנוסף לעודדה שאין פעולה זו שלחה צינינו – הנה לאור כל ההגדרות שצאסור זה שנתבארו לעיל (הערה מא, וסוף הערה מו, וצריש פרק א וצטעם כ"מ), הרי שקרוב לודאי שצ"ל מותר – עיין שם, ודוק. נט פמ"ג מש"ז (סוף סק"ט) כותב ש"נסתפקתי" צזה "ונראה דפטור, [לפי] שכבר נתפעל צצשולו,

לא. בישול, צליה, או אפיה באש ותולדותיו – לאחר בישול צליה או אפיה בתנור "מיקרוגל": יש להחמיר, ולהורות שדינם שווה לעשיית פעולות אלו לאחר שכבר עבר את התהליכים האמורים באמצעות חום השמש ותולדתו, שנתבאר בסעיף הקודם. ומכל מקום, על ידי גוי מותר לחמם בכל אופן.

ביאורים

בהערה (נט) שהבאנו מה שנסתפקו בזה הפמ"ג והמנ"ח, ובס' מאוה"ש (עמ' שט ואילך) האריך בזה ביותר, ותו"ד הוא: דהנה בטעם היתר הבישול בחמה כתבו הראשונים (רש"י, וכ"כ בנוב"י תנינא סי' מג ד"ה הנה בשם הרמב"ן, והוכיח כן גם מהרמב"ם) שהוא לפי שאין דרך בישול בכך. וכ"ה בפוסקים ובשוע"ר (סוף סעיף ז). אלא שהאג"ט אופה (ס"ק מד), האריך להוכיח לבאר את דברי רש"י, שכונתו היא לשינוי במהות הבישול (ולא סתם שאין זה כדרכו, שהרי בשבת גם שלא כדרכו אסור, מדרבנן עכ"פ וכו', עיי"ש עוד הוכחות) – שכשם שיש שבת עצים בפת, כך יש שבת אש בתבשיל ושבת חמה בתבשיל. "וכשבישל באש יש שבת אש בהתבשיל, והוא שינה לבשל בחמה ששבת חמה בהתבשיל, הרי יש שינוי בהבישול הנעשה". ועפ"ד יתכן אולי שאכן המבשל באור לאחר שנתבשל בחמה ובתולדותיו, יהיה אסור לפי שפועל שינוי חדש – וכשם שמצינו בנוגע לבישול אחר צליה.

אלא שיש עדיין מקום לחלק, שבמתבאר שם ישנו שינוי במהות הבישול ובטעמו, משא"כ בדוגמא שבפנים – ודוק. אלא שלענ"ד להוסיף בזה, שעפ"י מה שהובא בביאור מהות הבישול בחמה בשם המאירי והתוספות רי"ד (שלא כפירוש רש"י שאין דרך בישול בכך, אלא) ש"אין בה תורת בישול" או "לא חשיב בישול" – יתכן שאם שב עכשיו ומבשלו באופן שיש בו "תורת בישול" או ש"חשיב בישול", אכן יהיה אסור, ודוק. לאידך גיסא, בשו"ת אבני גזר (או"ח סי' קכט אות ב) כותב, שדוקא "מליח ובישול, התחלפות הטעמים לגמרי... אבל מה שבאור יותר טוב, אין זה התחלפות הטעמים – ובודאי קצת שינוי בין השלוק למבושל, ומכל מקום שולק המבושל פטור..." עיי"ש עוד. וראה מש"כ בזה בשו"ת חשב האפוד (ח"א סי' קצה), ומה שדנו ביסוד הבישול, האם הוא הפיכת החי למבושל, או שיש משמעות לאופן שנעשה וכו' – בקובץ הערות וביאורים צ"צ (ח"ד, עמ' סב הערה בשוה"ג), ואכמ"ל יותר.

בישול אחר כבוש — וצלי אחר מליחה

לב. למרות הכלל ש"כבוש כמבוש" — כלומר שדבר שנכבש במשקה צונן במשך 24 שעות נפעלה בו פעולת בישול, מכל מקום אין לזה שייכות לדיני בישול בשבת וכי אם בקשר לבליעה ופליטה של איסור והיתר. ולכן, אסור לבשל דבר שעבר תהליך של "כבוש" ^{סא}.

כמו כן — למרות הכלל ש"מליח כרותח", כלומר שהמליחה פועלת "כרותח דצלי", מ"מ אסור בשבת לצלות דבר שנמלח ^{סב}.

^{אוצר החכמה}

ביאורים

לאור האמור: כשיש הכרח לבשל מים לצורך חולה שיש בו סכנה וכו' — אם יש לפניו מים שנתבשלו באור שנצטננו כבר, וכן מים שנתבשלו בחמה כג"ל, יש להעדיף את שנתבשלו באור, כיון שכאמור, יתכן שאלו שנתבשלו בחמה עדיין יש בהם משום בישול באור. לאידך, עדיפים מים שנתבשלו בחמה מאלו שלא נתבשלו עדיין כלל, לפי שיתכן שאכן דין הנתבשל בחמה שווה לנתבשלו באור, שלדעת הרבה ראשונים אין בהם בישול אחר בישול כו' (וראה בספר משמרת השבת עמ' רב"דג מש"כ בזה).

ציונים והערות

המיקרוגל כדין תולדות חמה. אלא שעל ידי גוף, הורה שם להתיר לכתחילה מכמה טעמים — עיין שם היטב, ונפרט כשמדובר בבישול אחר בישול וכיו"ב, שניתן לסמוך להקל. ועיין גם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' נב), שדעתו בכלל לדון בבישול צאור ולא כחמה. וראה מה שהעיר להקשות על יסוד דבריו באגרות השבת "פסקי תשובות" פרק א (הערה כג). לאידך גיסא עיין בשו"ת מנחת שלמה (סי' יב), ומה שכתב בשמו בש"כ לענין מים חמים המתבשלים בדוד שמש.

סא באג"י טל — אופה (סק"כ) חוקר האם יש בישול אחר כבוש — שהרי

"כבוש כמבוש" נמצא לכאורה שזה בבישול אחר

בישול. וכן חוקר האם יש צלי אחר מליחה — שהרי "מליח כרותח דצלי". ולאחר שהוכיח מהר"ן וכו', והאריך לדדד בזה הרבה צמח אופנים, העלה להלכה — דיש צלי אחר מליחה, ועל דרך זה יש גם בישול אחר כבוש.

ומנאמי שכבר דן בשו"ת נוצ"י (תנינא או"ח סי' כג) האם מש"נ שמליח כרותח שייך לענין שבת, ובסיכום כותב: "כלל דמליחא, מליח כרותח דלילה לענין שמצליע כמו צלי הוא דין תורה — אבל לא יחשב כמו צלי לענין איסור בישול בשבת". ועד"ז כותב הנוצ"י (קמא יו"ד סי' כו ד"ה ומוה) בנוגע לזכר וחלב שנכבש, שאם אח"כ שב ומבשלו עובר על איסור בישול צ"ח. ולהעיר משו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' נא), ואכמ"ל. וכ"כ צפרמ"ג במש"ז סימן שיח (סוף סק"ו) "פשיטא לי מליח כרותח כבוש כמבוש, רק להפליט ולהצליע, הא לענין שבת — אם ציל כבשין אחר כך חייב מן התורה, אף שראויין לאכילה לגמרי חייין". דברי הפמ"ג הנ"ל, הוצאו גם בשו"ת הר נבי (או"ח א סי' קעט) ושם הביא גם מנל"ח פסחים (עד ע"א), עיי"ש.

תוספת ביאור

(א) בישול אחר בישול בלח שנצטנן לגמרי — מדאורייתא אסור או מצד המנהג: ראה במתבאר בהבנת שיטת שו"ע ר' זה, ב"ביאורים" (אות ב). ובהמשך למתבאר שם, הנה גם הב"ח והתהל"ד (ס"ק לג) למדו בדעת רמ"א שבלח שנצטנן לגמרי, אסור מן הדין בישול אחר בישול. וכן מוכח שסובר המג"א, והוא ממה שכתב בסי' רנג (ס"ק לז) בביאור דברי הרמ"א "דלדידן דסבירא לן דאסור לחממו מדאורייתא" [להחם הקדירה אם נצטנן שכתב רמ"א, עליו מוסבים דברי המג"א]. וכן כותב במחצה"ש שם "ולדידן דס"ל אפילו להחם בנצטנן לגמרי, יש בו משום בישול אחר בישול, ויש בו איסור תורה". (וצ"ע שסותר עצמו להלן בסי' שיח — שהעתקנו להלן בד"ה לאידך). וראה בספר משמרת השבת (עמ' רלט, מד"ה אבל ואילך) מה שהסביר מנא ליה להמג"א לומר כן בהבנת דברי הרמ"א. וכן כותב בפמ"ג (א"א שם) בדרך "אפשר", ובספר תוספת שבת כותב כן כמ"פ בסי' רנג (ס"ק לז) בפשטות. וכך נמציתי למד מדברי השביתת השבת בדיני שהיה והטמנה (סעיף יב) בבארו את התנאים שהותרה בהם ה"חזרה בשבת" — וכותב שהדבר מותר "ע"פ ד' תנאים: א) שנתבשל כל צרכה ב) שעדיין חמה . . . ושני תנאים הראשונים הם משום דבלאו הכי יש שם בישול דאורייתא וכו'" עיין שם. ולהלן שם (סעיף יד) מבאר, שהיינו דוקא "בדבר שיש בו רוטב, שיש בישול אחר בישול". הרי קמן מבואר דעתו, שבלח שיש בו בישול אחר בישול, אינו חומרא כי אם איסור מדאורייתא! וכן הוא פשטות לשון הבית מאיר (סעיף א, סוף ד"ה תו כתב הב"י), שכתב ללמד זכות על הנוהגים לערות בשבת מכ"ר על תמצית קפה כו' "...יש עוד סעד להתיר מטעם אין בישול אחר בישול. ואף דקיימא לן כרש"י דלח שנצטנן יש בישול, מכל מקום דעת הרשב"א ודעימיה... " עיי"ש. וכן נתבאר במנחת חינוך במוסך השבת, מלאכת אופה. וראה גם בשו"ת האלף לך שלמה (לגרש"ק, או"ח סי' קלו) שג"כ הסכים לזה. ומצאתי שגם בספר יד יהודא על שו"ע יור"ד (סי' פז סוף סק"א בפירוש הארוך — העתקנו מדבריו לעיל ב"ביאורים" לפרק א אות כג, עיי"ש) כותב בתו"ד "...לח שנצטנן . . . הגם דבשבת חייב בכה"ג. דשם כיון שנצטנן אבד פעולתו הקודם, וחוזר ועושה פעולת הבישול".

ובאמת שיסוד זה [שלמרות שבנצטנן לגמרי יש בו בישול גמור, מ"מ בנצטנן פחות מיס"ב אלא שלא נצטנן לגמרי, מותר] מצינו כבר לא' מגדולי הראשונים, ה"ה הרא"ה שהובא בחידושי הר"ן (דף מ:), שכתב: "עכשיו למדנו זכות להתיר מה שנהגו עכשיו, ליתן מים חמין לתוך החמין בשבת אחר שכבר הוחמו בכדי שהיס"ב שבאו לכלל בישול. אף על פי שעכשיו אינן חמין כל כך, מכיון שאינן צוננין דמשום בישול ליכא...". הרי שממש הביא כפסק הרמ"א, ומשמע מדבריו שאינו רק ענין של "מנהג להקל", אלא שמן הדין הוא, שאף שרק "מכיון שאינן צוננין" לכן "משום בישול ליכא", שמלשון זה מוכח, שאילו נצטנן לגמרי היה בו משום בישול, מ"מ כל עוד "אינן צוננין" רק ש"אינן חמין כל כך" שוב אין בו משום בישול.

וביאור הטעם — שלמרות שסבורים שיש בישול אחר בישול בלח מדאורייתא, מכל

מקום מקילים בלא נצטנן לגמרי, ראה באהלי שם (עמ' קל ואילך, ושם נתבארו הדברים באריכות בטו"ט). ובתהלה לדוד (אות לג) כתב ש"כל שלא נצטנן לגמרי, עדיין פעולת הבישול ניכרת בו". ועד"ז הוא גם לשון האגלי טל שהעתקנו באות הבא (ד"ה שו"ר) "...לא פקע שם בישול מיניה, כיון דתחילה היה חם גמור" (הו"ד גם בשבה"ש ס"ק כב) עיי"ש. ובמקור לפסוק כן, ראה מה שהאריך באהלי שם (גליון ו, מעמ' קעט אות ד' ואילך).

לאידך גיסא — בפרמ"ג (א"א ס"ק לט, וראה גם בסי' רנג מש"ז ס"ק יג ד"ה ואמנם הדבר, ובא"א שם ס"ק כט, ועוד) כתב שמחמירים בנצטנן לגמרי, ובטעם הדבר כתב בסי' שיח שם, שהוא משום שכשנצטנן עד שאינו ראוי לאכול "נראה כתיקון קצת". [ובהשקפה ראשונה היה נראה לענ"ד שזהו לשיטתו, שיש מכה בפטיש באוכלין, ודוק. אלא שלאידך גיסא, בסי' רנג (בא"א שם) כותב "דנראה כמבשל", ובספר משמה"ש הנ"ל כותב (עמ' רמ הערה ו) שהיינו מש"כ בשי"ח "נראה כתיקון קצת", והבוחר יבחר].

ושיטה חדשה לגמרי בכל זה, מצאתי בנשמת אדם (כלל כ סק"ח), שלאור הקושיות שכתב שם, העלה שלדעת הרמ"א מותר הבישול אחר בישול בלח גם בנצטנן לגמרי, ולכן בסעיף ד אינו מעיר על דברי המחבר וכו'. ורק להלן (סעיף טו) לענין לסמכו כנגד המדורה, שם התנה הרמ"א שרק אם לא נצטנן לגמרי נהגו להקל — וטעם הדבר משום איסור מניח לכתחילה בשבת, שהרי לא הותר גם בגרופה וקטומה [וסמיכה כנגד המדורה לא עדיף מיניה] אלא להחזיר בתנאי חזרה אך לא להניח לכתחילה כו'. וכל שנצטנן לגמרי בטלה השהיה הראשונה ונחשב כמניח לכתחילה, משא"כ כשחם עדין קצת. אלא שאח"כ נתקשה, שלפי טעם זה מאי שנא יבש שנתבאר שם (סעיף טו) שמותר גם בנצטנן לגמרי, הרי מהטעם האמור לא שנא לח או יבש. ונדחק לתרץ ש"צריך לומר דש"ה דאין דרך בישול בכך, ויודעין הכל שאין כונתו אלא לחממו כו' עיי"ש. ולכאורה דבריו צ"ע להבינם, דהיכא אשכחנא שבכדגן שייחשב כחזרה ולא כמניח לכתחילה די בקיום התנאי ש"לא נצטנן לגמרי". הרי זהו רק אחד מהתנאים, וכידוע צ"ל דעתו להחזיר ועודה בידו ועוד תנאים. וגם עדיין לא ברור כל כך, מדוע הטעם "דאין דרך בישול בכך" תופס רק ביחס ליבש ולא ביחס ללח. סוף דבר שבנוסף לכך שהם דברי חידוש בביאור שיטת הרמ"א, וכנ"ל שגדולי הפוסקים נו"כ השו"ע לא למדו כן בדעתו, הרי שלעת עתה לא הובנו לי דבריו כראוי.

ובאגלי טל (אות יד) הביא ג"כ מהמנחת כהן (שע"ב פ"ב) — שנקטינן לעיקר כהדיעה שאין בישול אחר בישול אפילו בלח, אלא שנהגו להחמיר בנצטנן לגמרי כו'. וכ"כ המחצה"ש (ס"ק לט) בדעת הרמ"א [וצ"ע, שסותר עצמו ממש"כ בסי' רנג — שהעתקנו לעיל]. והאג"ט מבאר זאת (ס"ק נה אות ד), לשיטתו, שבמאב"ד אין משום בישול מה"ת, שלפיכך למרות שהחמירו בנצטנן לגמרי, מ"מ הקילו בחם קצת, שזה נחשב כמאב"ד (בתבשיל). וכ"מ קצת בתרוה"ד (שו"ת סי' סו) שכתב "...ולמחר (בשבת) באין עבדים נכרים, ומחמין אותם אם לא יתקררו כל כך — דוגמת מאכל בן דרוסאי דשרי". וכן מצאתי שכתב בשמו, בנשמת אדם (כלל כ סק"ח) — עיי"ש. אלא שמובן שאינו אלא "דוגמת"

מאב"ד, ולא ממש כן. שהרי נתבאר בדברי שוע"ר סי' רנד ששיעור מאב"ד במשקין הוא ג"כ חצי או שליש בישולו כו', ואין מצב של "חם קצת" בגדר זה — ואכמ"ל.

ובנוסף לסברת האג"ט האמורה, ראה גם מה שביארו בטו"ט ב"הערות וביאורים צמח צדק" (לסי' רנג, עמ' לד אות ט) — בהבהרת סברת המנח"כ וכו', דלכאורה מהי התועלת בהחמרה רק בנצטנן לגמרי — דממנ"פ אם חוששים להחמיר כשיטה המתמירה, הרי שגם בלא נצטנן לגמרי יש להחמיר כשיטתם וכו'? עיין שם.

עוד מי שכתב שהחמירו בנצטנן לגמרי, הוא ה"בית מאיר" שהובא בבה"ל לסעיף יב (ד"ה והוא), ותוכן דבריו: שאין למחות ביד המקילים לערות מכלי ראשון על לח שנצטנן, ובטעם הדבר כותב, שהוא לפי שמעיקר הדין רבים הסבורים שאין בישול אחר בישול בלח. אלא שנהגו להחמיר כשנצטנן כו'. וראה עוד במש"כ בפרק ב הערה יז, מהמ"ב שסבירא ליה כן בעיקר הדברים.

(כ) בשיטת מרן הב"י — שבכ"ש אף שהיד סולדת בו יש בשול אחר בשול: ראה ב"ביאורים" (אות ד) בביאור ובירור והוכחת שיטת מרן הב"י, שכל שהועבר לכלי שני — אף שהיד סולדת בו — מ"מ יש בו כבר משום בשול אחר בשול. אלא שהדברים היו מוקשים בעיני ביותר — ממשנ"ת בגמ' (לח:): וכו' שב"פינה ממיחם למיחם" הו"ל בעיא דלא איפשיטא האם מותר להחזירו בשבת ע"ג כירה כו'. ואם איתא לחידוש הג"ל, דל מהכא איסור "חזרה", הרי בלא"ה אסור משום איסור בישול החמור! (ולאח"ז רב נוכחתי שאכן התקשה בזה בחז"א סי' לז, אות יג ד"ה ובמ"ב). אלא שהאיר ה' עיני ומצאתי בפמ"ג בסי' רנג (א"א סק"כ) שעפ"י משנ"ת שם, תו לא קשיא מיד. וז"ל (בתוספת מספר מילים במוסגר, להבנת הדברים): "ודע דפינה ממיחם למיחם, אע"ג דכלי ראשון המיחם השני, [כגון] שעירה ממנו רותחין, ועירה זה [הנמצא במיחם הא'] לשם [למיחם המרוקן] דעדין כלי ראשון ממש הוא — אפילו הכי הוה כמושיב לכתחילה, ד[רק] חזרה הותר בשבת [וכיון שפינהו למיחם אחר, אף שדינו עדיין ככלי ראשון, אין זה "חזרה" — אלא "כמושיב לכתחילה"]. ועיי' שבת ל"ח ב' רש"י ד"ה פינה, משמע כן. [לעומת זאת] ובתוספות ד"ה פינה כתבו בשם ר"ת, למיחם אחר שהוא קר ו[החשש הוא שמא] אתי לחתוי. משמע, מיחם כלי ראשון, שרי. ובחדושינו הארכנו, דרש"י לשיטתיה .. דיש בישול אחר בישול במצטנן [אפילו רק קצת, ועדיין חם — כדעת המחבר, הרי ש]בהכרח [עליו לפרש] פינה ממיחם למיחם לכלי ראשון. [כיון שלשיטתו האמורה, הרי] דכלי שני, סובר דהוה נצטנן" — ובמילא, כאמור בקושינתנו לעיל, אין שום מקום לבעיא מה הדין בפינה ממיחם למיחם — שהרי פשוט שאסור, לפי שנחשב למבשל בשבת!]. עיין שם בהמשך הדברים שמוכיח מדברי רש"י, שאכן פירש באופן דהמיחם השני עדיין חם וכו', ונשאר במצב דכלי ראשון כו'.

ומה שציין הפמ"ג למתבאר בחידושיו, הוא בספרו ראש יוסף עמ"ס שבת (לח: ד"ה בעי רב אשי) שם כותב בתו"ד "...ובטור בשי"ח דנצטנן הוה מבשל, ובהכרח ממיחם למיחם מכלי ראשון לכלי ראשון — דאי בכלי שני, נצטנן מיקרי, והוה מבשל ואין מחזיר בשבת.

ולזה פירש [רש"י] מיחם על שם שחימומו כעת ועדין חם כו" עיי"ש באריכות ביאור איבעיית הגמ' עפי"ז.

ואולי שיש ליישב עוד קושיא זו, אף שזהו בדוחק. על פי השיטה שגם בערב שבת ישנו לאיסור ה"חזרה" [וכפי שנתבאר ברמ"א בסי' רנג, עפ"י התוספות והגהמ"ר ועוד], הו"ד להלן בפרק ט (סעיף לא) — ועפ"י מה שהעלנו שם (סעיף לא) משוע"ר ועוד שבכל תנאי חזרה יש להזהר בחזרה זו שבערב שבת, א"כ נוכל ללמוד את הבעיא דפינה ממיחם למיחם בחזרת ערב שבת, שאז אין בעיית איסור הבישול, ודוק.

שו"ר שבאגלי טל (ס"ק טו, אות ח) כתב שרבנו יונה [שכנ"ל ס"ל שפינה לכ"ש יש בו משום בישול] יפרש הבעיא דפינה ממיחם למיחם, במצטמק ורע לו [כמ"ש רבינו ירוחם בשמו שס"ל שבזה אין בישול אם נצטנן והרתיחו כו']. אלא שבדברי המחבר בשו"ע, אין הדבר פשוט לומר תירוץ זה, שהרי כמבואר לעיל ב"ביאורים" (אות א), נחלקו נו"כ השו"ע — האם מחלק בין מצטמק ורע לו למצטמק ויפה לו, ואכ"מ להאריך יותר.

ובכללות הענין: באגלי טל בהשמטות שבסוף הספר (בסוף הקטע ה"שייך לדף קי"ח ע"ב בסקי"ד") מצינו דברים מפורשים בזה — להיפך ממ"ש המג"א והפמ"ג וכו' בדעת המחבר. וז"ל "וכשעדיין היד סולדת רק שיצא מכלי ראשון, נראה שגם המחבר מודה שאין בו עוד משום בישול כו".

(ג) בדעת שו"ע"ר — האם האשכנזים צריכים לחשוש לכתחילה לשיטת מרן הב"י, בדין בשול אחר בישול בלח: ראה מש"כ ב"ביאורים" (אות ה) מלשון שו"ע"ר בקו"א סי' רנג (ס"ק יא), שכותב בקשר לדברי המחבר הללו "וסעיף ד' לא העתקתי, משום דלא קיי"ל הכי כמ"ש המג"א".

אלא שעפי"ז יש למצוא ביאור מניח את הדעת מדוע לפנ"ז בקו"א שם בביאור דברי המג"א, כותב שלא העתיקם "משום דלפמ"ש רש"ל . . אם כן יש לעשות איפכא, לערות הרוטב על הקטניות, שלא יחממו הקטניות את הרוטב שבכלי שני — וכן המנהג הפשוט". הרי שלכאורה גם רבנו מסכים שיש ליזהר שלא לערות על מה שבכלי שני, למרות שהיס"ב, באופן שיגרום לחימום הנמצא בו כו' — וזוהי שיטת המחבר (והמג"א, שסובר שיש לחוש לכתחילה לדבריו). ולמרות שלע"ע לא מצאתי פירוש מרווח בזה, עכ"ז נלענ"ד ברור, שלא יתכן שבשו"ע"ר הסכים להוראת המג"א — בשעה שבנוסף למצוטט לעיל (וב"ביאורים" שם ד"ה אמנם), הנה בכל סי' שיח, ששם מקומם של דיני הבישול בשבת, סותם כו"כ פעמים בפשטות (וכן בסי' רנ"ג) שכל עוד לא נצטנן לגמרי, נוהגים להקל שאין בלח בישול אחר בישול, ואינו רומז אפילו ברמז דק, שיש נתינת מקום כל שהיא להחמיר לכתחילה עכ"פ! [ואף שאינה קושיא אלימתא כ"כ, דאשכחנא כה"ג בדוכתי טובא שחוזר בו בקו"א ממש"כ בשו"ע שלו בפנים — אלא שמ"מ כל שאינו מוכרח וניתן להשוות הדברים, ולא לשוויי פלוגתא והדרנא בדבריו, בודאי שי"ל כן].

ומה שנלענ"ד לכאורה בפירוש הדברים, אלא שכאמור אינו פירוש מרווח — הוא:

שרבינו מתנצל, מדוע בסי' שיח בסעיף ט, כאשר מבאר – בהרחבה יחסית – את שיטת המחבר כשיטה הראשונה שם, אינו כותב שעפי"ז יש להזהר כשמערין הרוטב לקטניות כו', כמש"כ המג"א. וע"ז כותב רבינו, שהשמיט זאת לפי שבאמת יש לנהוג כפי שאכן כך הוא "המנהג הפשוט", ומכיון שבלא"ה נוהגין כן, הרי שאין צורך לכתבו. אבל בנוגע לדינו של המחבר בשו"ע סי' רנג סעיף ד, כותב כאמור, שלא העתיקו לפי שלא קיי"ל כן, ובמילא אין מקום להעתיק דבר שהוא רק משום חשש בעלמא שמא האחד חס יותר מהשני כו' – כמש"כ בקובץ הו"ב צ"צ ח"ד (עמ' עא הערה 20). אלא שהם בקובץ הנ"ל נקטו בשיטה ששוע"ר אכן ס"ל חומרת המג"א – עיי"ש, ולענ"ד פשוט הדבר לא יתכן, וכנ"ל. ואף שכאמור, פירוש זה דחוק, הרי שלחומר הקושיא, וחוסר האפשרות להסכים ששוע"ר סובר חומרא זו, הרי שחייבים ללכת בדרך זו, ולמצוא דרך ליישב דבריו בכיוון האמור – והשם יאיר עיני. שוב ראיתי שכן הוכיח (הרשד"ב לוי) בדעת שוע"ר כמש"כ אנו, בקובץ מחיל אל חיל (גליון א'). והוסיף שגם מש"כ רבינו בדברי המג"א "לכן לא העתקתי כו'" הוא רק מדוע לא מביא את דבריו אפילו בתור "יש מי שדעתו כו'", עיי"ש.

(ד) בגדר הל"ח – האם גם הלחות הספוגה בתבשיל שייכת לזה: ראה מש"כ בזה ב"ביאורים" (אות ו) בדיוק לשון שוע"ר (סעיף יז) שמוכח שלא חיישינן ללחות הספוגה בתבשיל, והשקו"ט והביאור בזה.

והנה בשו"ת דברי נחמיה (בהמשך לנעתק ב"ביאורים" שם) בהקשר לדבריו, שחולק על הבנת המנח"כ שהלח והיבש תלויים ברוב כו', כותב: "אמנם לענין הראיה של המנח"כ – שהרי אין לך בשר (ותרנגולת) שאין מוהל ושומן יוצא ממנו. עם שלכאורה היה נראה זה אמת במציאות, עכ"ז אין לבנות יסוד על זה כל כך, להוציא מזה דינים מחודשים (להקל בדאורייתא), אלא יש לנו לומר דמשכחת לפעמים יבשה לגמרי, וע"כ בהכי מיירי בגמ' ופוסקים. דוגמא לדבר... כו'". ומדבריו נמצא לכאורה שבכדי שיוגדר כיבש, צריך להיות (לא רק שעליו לא יהיה מוהל' – אלא אף) "יבשה לגמרי" ו"שאין מוהל יוצא ממנו". אלא שכפי שכבר כתבנו ב"ביאורים", סתימת לשון אדה"ז ב"הלכתא רבתא לשבתא" שבסידור מוכחת לכאורה שלא כדבריו, שהרי כותב: "...ולכן צריך ליזהר במאד, שלא להחם בשר או עופות צלויים או מבושלים, אם יתחמם המוהל הנמחה מהם עד שהיס"ב". ואי תימא כדבריו, למה נאסר רק משום המוהל "הנמחה מהם", הרי גם בטרם נמחה יש לאסור, מכיון שבשר זה אינו יבש לגמרי עד "שאין מוהל יוצא ממנו" כדרישת הדברי נחמיה "דמשכחת לפעמים יבשה לגמרי כו'". ואפשר עוד להאריך ולצדד בביאור דבריו שג"כ יסכימו להנאמר וכו' וכו', אלא שאכמ"ל יותר.

ובספר נשמת השבת (סי' כז"ב ד"ה וזאת), מחדש שדברי הרא"ש שחשש גם ללחלוחית שבתוכה, אמורים רק בנוגע לבשר שלא נתבשל עדיין. אבל ללחלוחית שספוגה בתבשיל כתוצאה מבישול, הרי אין לך שום דבר מבושל בעולם שאין בו לחלוחית בתוכה – שאל"כ הרי היא חייבת להיות צלויה או אפויה כו' (כטענת המנח"כ דלעיל). והוכחה לדבר, מדברי הפלתי סי' פז (סוף ס"ק יג) שלאחר שהעלה שיש בישול אחר בישול בכו"ח, כותב שמכל מקום בחלב הבלוע בחתיכת בשר אין בו משום בישול כו' – עיין שם. אלא

שבשבת השבת (פתיחה למלאכת מבשל אות לג ד"ה מיהו) מצאתי שבקשר לדברי הפלתי הללו, הביא מפמ"ג שם בשפ"ד (ס"ק יח) שנחלק עליו בזה. ושבסי' צב ס"ב בחדושי רעק"א שם, הניח באמת בצ"ע את קושית הפלתי כו', עיי"ש. ומובן שהחידוש האמור אינו מעלה ארוכה לדברי שוע"ר שבריש דברינו ב"ביאורים" (שם), שמדבר אודות בשר שלא נתבשל עדיין, וגם בנוגע אליו כותב שהחשש הוא רק בקשר ללחלוחית שעליו, וכנ"ל.

ועפ"י הטעם שכתבנו שם ב"ביאורים" (ד"ה ובטעם), הרווחנו שלא תקשי מה שלכאורה מוכח מרעק"א סי' שא (סמ"ו ד"ה מג"א ס"ק נז), שגם בלחות הספוגה בבגד, יש בישול אחר בישול בלח שנצטנן – עיין שם. שי"ל, שדוקא בתבשיל אין מתיחסים ללחות הספוגה בו, מכיון שבטל לתבשיל והופך לחלק ממנו כדרך התבשילים שיש בהם לחות. מה שאין כן בבגד, שלא שייך לומר כן (ואדרבה, משתדלים להפטר מלחות זו כו', ^{אוצר החכמה} כפשוט). וכמו"כ לדברי הנשה"ש דלעיל, שחילק בין לחות שנקלטה בתהליך הבישול לבין זו שבלועה בבשר שלא נתבשל עדיין כו' – ג"כ לא קשיא מהא דבגד, ודוק.

(ה) בביאור שיטת המנחת כהן בהגדרת הלח והיבש, לענין בישול אחר בישול: ראה מה שהבאנו וביארנו ב"ביאורים" (אות ז) מדברי הפמ"ג בהבנת שיטת המנח"כ שבהגדרת הלח אזלינן בתר רובו וכו' – שמדבריו עולה שכל שהוא מצמטק ויפה לו אסור גם במיעוטו לח, ע"ש.

ובהגדרה זו יתכן אולי ליישב, מה שלשיטת הפרי מגדים דורש בירור ויישוב: שלכאורה דבריו נראים כסותרים זל"ז – שבמקום אחד (מ"ז ס"ק טו, ד"ה לענין מי ט"ע) כתב "ואם עירו על העלים מע"ש, והוריקו המים שלא נשאר כלום י"ל ביבש אין בישול אחר בישול". מדברים אלו מוכח שבכדי שיהיה לו דין יבש, צ"ל "שלא נשאר כלום" מהמים. וכן מוכח ממש"כ בסי' רנ"ג (א"א ס"ק לב) בענין הקטניות "...ואי אפשר בלא רוטב קצת", ומבאר להלן שם "אבל אם אין רוטב בקטניות שרי אף בנצטנן לגמרי ביבש". וכן הביא בשעה"צ (ס"ק עח) בשם הפמ"ג "אף שהקטניות דבר יבש וכו' לכו"ע אין בשול אחר בשול אפילו נצטנן לגמרי, מ"מ עפ"י רוב יש בו מרק", הרי שלא נדרש כלל שיהיה רובו מרק, אלא די בכך "שיש בו" מרק. (ובפרט שהסברא נותנת, שמרק שיש בו רק "על פי רוב", בודאי שאיננו רובו – ודוק). ואילו לעיל בסימן רנ"ג (מש"ז ס"ק יג) כותב "ומהו דבר לח. הנה הביא... כל שרובו רוטב... הוה מבשל גמור. משמע כשמיעוט רוטב אין זה מבשל כו'". ובהמשך הדברים שם כותב "ולפי"ז שפיר הולכין בתר רובו... ואם רובו יבש אין דעתו וכו'". ועד"ז כותב שם בא"א (ס"ק מא) "ויבש אין בישול אחר בישול, ואף שנשאר קצת מים קרים – הולכין אחר הרוב". וראה גם בדבריו בסי' רנט (מש"ז ס"ק ג) שהעתיק בפשטות את דברי המנח"כ, ואף למד מזה לעוד דברים בדינים אלו, שהולכים בהם אחר הרוב, עיי"ש.ה. ועפ"י"ז אינו מובן מדוע דורש בסימן שיח שיהיה "לא נשאר כלום" מהמים, ושאר ההוכחות דלעיל?! [לאח"ז: מצאתי בשם ספר גן רווה על הפמ"ג, שאכן העיר על הפמ"ג לשיטתו, ממש"כ (בא"א ס"ק לב) בנוגע לקטניות "...ואי אפשר בלא רוטב קצת" – וכנ"ל]. ועפ"י האמור בטעם הדבר, יתכן ליישב כל אחד מהמקומות האמורים על פי ענינו, ואכמ"ל.

(ו) ביאור דברי אדה"ז בסידור, שיש בבישול היבש שנימוח — איסור סקילה וכתרת: בספר נשמת השבת (סי' לג) כתב לדייק בלשון אדה"ז ב"הלכתא רבתא לשבתא" הנעתק ב"ביאורים" (אות ח) "בסידור התניא כתב שיש בזה איסור סקילה וכתרת חס ושלום". והקשה ע"ז שלכאורה "צריך עיון, דבמרדכי [מקור הדין] הלשון רק שהחמיר תבוא עליו ברכה"? ומתרץ "ונראה שהבין [אדה"ז] שמש"כ המרדכי בלשון זה, משום דאף במלח שאינו מבושל מעיקר הדין יש להקל אף בכ"ר שהורד מן האש . . אבל בדבר ששייך בו בישול, באמת הוא איסור תורה כשחוזר ונימוח".

ולענ"ד קושיא מעיקרא ליתא. שאין כוונת רבנו שבמעשה זה איכא "חיוב" סקילה וכתרת ח"ו, אלא שכפי שהוא כללות ענין הדברים עליהם מזהיר ב"הלכתא רבתא לשבתא" — והגדירם בפתיחת הדברים "והן קצת אזהרות והערות להרים מכשולות . . ולפי דעת הרבה מגדולי הראשונים יש בהן איסור כרת וסקילה במזיד וחיוב חטאת בשוגג ה' יכפר". ובין הדברים שמונה שם ישנם אף כאלו שאין בעשייתם כלל איסור, אלא שעלול להכשל באיסור כו' עיי"ש. ובנדו"ד שכותב "צריך ליזהר במאד, שלא להחם בשר או עופות צלויים או מבושלים, אם יתחמם המוהל הגמחה מהם עד שהיד סולדת בו — משום איסור סקילה וכתרת חס ושלום" — הכוונה ברורה, שלא בא לפסוק שיש בזה איסור סקילה כו', אלא שעקב היות ועקרונית יש באיסור בישול בשבת משום "איסור סקילה וכתרת ח"ו" לפיכך צריך "להזהר במאד" שלא להקלע למצב ש"לפי דעת . . הראשונים יש בהן איסור כרת וסקילה כו'", ודוק.

עוד י"ל בדיוק לשונו הזהב דאדה"ז שם. שבדין הראשון (בורר בזבוב כו') נקט בלשון "יש בזה חשש חיוב חטאת כו'", וכן בדין השני (מפרק בפולין שקורין בא"ב כו') כותב "וחייב חטאת וסקילה כו'", ועד"ז בדין השלישי (בורר באגוזים כו') הלשון הוא "חייב חטאת וסקילה כו'" — ואילו בנדו"ד (בישול אחר בישול ביבש שנימוח) משנה הסגנון ונוקט בלשון "משום איסור סקילה כו'", ודוק.

(ז) בכללות איסור בישול המלח: בגמרא ובשולחן ערוך (סעיף ט) מצינו בזה שתי דיעות מן הקצה אל הקצה — הראשונה שהובאה בשו"ע בסתם, מתירה נתינתו אפילו לכלי ראשון שהעבירוהו מעל האש, והאחרת הובאה ברמ"א שם בשם "ויש אוסרים" אפילו לכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, ומסיים ע"ז הרמ"א "והמחמיר תבא עליו ברכה". ונתבאר בנו"כ השו"ע, והו"ד במ"ב (ס"ק עא) שפסקו רוב הפוסקים כדיעה המקילה "אלא מפני שיש מחמירין לכן כתב דהמחמיר תבא עליו ברכה". ולהלן שם בשם מג"א וט"ז וכו', ש"הני מילי במלח שחופרין, אבל מלח שעושין ממים שמבשלין אותם אין בו משום בישול לכולי עלמא — דאין בישול אחר בישול . . וכן בצוקע"ר מותר מהאי טעמא ליתנו בכ"ר לאחר שהעבירוהו מן האש. ויש שמפקפקין בזה [עיי' שו"ת וחידושי רע"א. ועיי' בבגדי ישע שכתב דהמרדכי לא קאי על מלח שלנו, ולכן לא החמרתי בכלי שני" — שעה"צ שם ס"ק צו] — וטוב ליזהר מכלי ראשון לכתחלה".

וכן הובאו הדברים בשו"ע"ר בסעיפים יז"ח, ובסעיף יח שם כותב "וכל זה במלח שאינו

מבושל, אבל מלח שלנו שמתקנים אותו על ידי בישול במים — מותר ליתנו בכלי ראשון לד"ה, שאין בישול אחר בישול בדבר יבש, אפילו הוא נימוח על ידי בישול זה השני כמו שנתבאר למעלה. ומכל מקום המחמיר בו כמו בשאר מלח, תבוא עליו ברכה". אלא שכאמור (בהערה כו), הרי שבסידורו ב"הלכתא רבתא לשבתא" חזר בו אדה"ז ביסוד הענין וכו' — עיין שם.

(ח) "צלי קדר" האם נחשב כבישול או כצלי — שקו"ט בדברי הפמ"ג בזה: ראה ב"ביאורים" (אות טו) שם העתקנו את לשון הפמ"ג בהוכחתו מהגמרא (פסחים מא.), שדין הצ"ק כצלי ולא כבישול — ובעניי לא זכיתי להבין דבריו. דהנה, כפי שהעתקנו שם, הגמ' פותחת בשאלה "אין לי אלא במים, בשאר משקין מנין" ועל זה מביאה את הלימוד (אליבא דרבי) מהיתור "בשל מבושל, מכל מקום". ומעתה, היעלה על הדעת לומר, שהסלקא דעתך של הגמ' היה שבישול בשאר משקים הוא בגדר צלי אש, לולא הייתור, ונלמד שמזה שהגמ' נזקקה ליתור ל"שאר משקים", הרי שבכל מקום שאין בו הייתור, נאמר שאכן הבישול בשאר משקים דינו כצלי? הרי מובן בפשטות שאין הדבר כן — וכפי שהפמ"ג עצמו כותב בריש דבריו שם (וכדלעיל בריש ה"ביאורים" אות יג). אלא ביאור הגמ' בזה [בנוגע לשאר משקין, והוא הדין בנדון צלי קדר]: שאין הגמ' באה ללמדנו שצלי קדר [ובשאר משקין] דינו כצלי או כבישול, אלא לומר שהיות שבאיסור "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים, כי אם צלי אש וגו'" הדגישה התורה "במים" — מנ"ל שכן הוא גם כשנתבשל ללא מים כלל [=צלי קדר] או שנתבשל בשאר משקין. ולזה בא הייתור שבפסוק ומלמדנו, שגם זה בהיותו נכלל ב"בשל מבושל" הרי שלמרות שאינו "במים" (ולא בשום משקה) ג"כ אסור, וכמו"כ בשאר משקין שאף הם אינם "מים" ועכ"ז נאסרו. (ועיי"ש בתוד"ה איכא, שמבארים שבעיית הגמ' היא רק בנוגע האם לוקה עליו או לא, אבל לכו"ע פסול, ואף יש בו משום עבירה על העשה ד"צלי אש" כו', עיי"ש).

וכן מוכח לכאורה מלשון רש"י שם (ד"ה צלי) שכתב: "צלי קדר: שמבשלין בקדירה בלא מים ובלא שום משקה, אלא מים הנפלטין משמנו. למאן דיליף... לרבי דיליף מריבויא — האי נמי [— "צלי קדר"] בשל מבושל הוא". הרי שרש"י לא הסתפק לומר, שהאי נמי אסור, או שהאי נמי בכלל איסור בשל מבושל, אלא כותב שהאי נמי "בשל מבושל הוא". ופשטות כוונתו היא לומר, שזהו נמי בכלל בשל מבושל — למרות שאינו "במים", ודוק. וכ"מ גם מלשון המאירי שם, שכתב: "צלי קדר... ואף זה, אעפ"י שלא הופג ממנו טעמו של צלי, מ"מ בכלל מבושל הוא". ובפירוש רבנו חננאל (שנדבפס בש"ס עה"ג) כותב: "לרבי דמפיק ליה מלשון בישול, אפילו צלי קדר — כיון שהוא עשוי כמין בישול אסור". ומדבריהם (דהמאירי והר"ח) נמצינו למדין, שרבי כלל לא נזקק ל"ייתור" בפסוק לצורך הכללת הצלי קדר בכלל הבישול, אלא שברגע שיש לו ייתור בפסוק המאפשר לו להרחיב את האיסור לא רק "במים" אלא גם לשאר אופני הבישול, הרי שנלמד גם הצלי קדר "מלשון בישול", או כלשון המאירי שהוא "בכלל מבושל". [ואף שלאידך גיסא, ניתן אולי להדחק ולהכריח מלשון הר"ח "כמין" בישול, שאין זה בישול ממש. מ"מ נראה שכוונתו כמבואר במאירי, שהיות "שלא הופג ממנו טעמו של צלי" הרי שהוא רק

"מעין" בישול, ודוק. כנלע"ד, שכל עוד אין ממש הכרח ללמוד אחרת בדבריו, אין לזוז מפשט הלשון ומשמעותו כו'.

סנהדרין

אמנם בתוספות סנהדרין (ד: ד"ה דרך), מוכח שצלי קדר אינו נכלל ב"דרך בישול" שאסרה תורה. אלא שעכ"ז י"ל, שהיינו בהגדרת ה"לשון" בישול שבתורה, בזה אומרים שאין כוונתה בפשטות ל"צלי קדר" (ול"טיגון" שבגמ' סנהדרין שם), אלא לדרך בישול הרגיל [— במשקה]. ולפיכך מקשים שע"פ המתבאר בגמ' בסנהדרין, שכשהתורה כותבת בישול אין זה כולל אופנים שיש להם שם אחר (— בסנהדרין שם "טיגון", ובפסחים "צלי קדר"), אם כן הכיצד כוללת הגמ' בפסחים את הצלי קדר באיסור "בישול" הק"פ. וע"ז מתרצים "שאני התם, דכתיב בשל מבושל מכל מקום", ולכן כוללים גם זאת בלשון התורה האמור, ודוק. אמנם בנדו"ד, הגדרת ה"דין" דבישול, הרי שגם צלי קדר בכלל זה.

והאמת שזמן רב לא שקט לבי לעוצם הקושיא על הפמ"ג שכתבנו לעיל, עד אשר ידידי הרה"ג וכו' רש"י הירש (רו"כ ייטב לב ומו"צ בירושלים — בעמח"ס מנחת שי) אשר ביקר את ספרינו מראש ועד סוף, ציין על הגליון בדברינו אלו בזה"ל "וככל החזיון הזה כתוב גם כן בספר יד יהודה יור"ד סי' פז בפירוש הארוך ס"ק א עיי"ש, אבל שם כותב עוד יותר כו', עיי"ש". [ואין להקשות על הפמ"ג מדידיה אדידיה — ממש"כ לעיל בסי' רנד (א"א סק"א) "שצלי קדר, שנפלט שומן מעצמו בלא מים, שווה לכל דבריו לתבשיל בקדירה... ועי' לבוש, כתב כן [בד"א] שצולן "בשפוד", א"ר אות א". שפשוט שאין הנדון דשם דומה כלל לנדו"ד, ששם מיירי לענין גזירת שמא יחתה שבצלי, וזה שייך בגלוי לאש דווקא משא"כ כשנתון בקדירה כו', עיין שם ותבין].

(ט) האם ה"טיגון" דינו כבישול? ראה ב"ביאורים" אות טז העתקת דברי הקצות השולחן (בדה"ש ס"ק נד) — ולענ"ד דבריו בזה אינם מובנים, וצ"ע לדידי.

(א) היסוד שכתב, שנידו"ד בהיותו נוגע להלכות שבת, יש להתייחס אליו כפי שנתבאר בנוגע לברכת המזון, שהוא ענין "של תורה" שיש להחמיר בו: לענ"ד אינו מובן, שהרי ענין זה — "בישול אחר צליה" ו"צליה אחר בישול" — מפורש בו בשוע"ר (סי' שיח סעיף יב) שמביא ב' שיטות. האחת, שיש בישול אחר אפיה וכו', ו"חייב" [— מדאורייתא]. "אבל יש מתירין באפוי וצלוי, אפילו צוננים, ליתנם אפילו בכלי ראשון רותח, מפני שאין בישול אחר אפיה וצליה. ונהגו ליזהר לכתחילה אפילו בכ"ש כ"ז שהיס"ב, אבל בדיעבד יש להתיר אפיה בכלי ראשון, כסברא האחרונה". והרי כידוע בכללי הפוסקים, כאשר פוסק כותב אחרי השיטה הראשונה "אבל [במגיד משנה כו'"] "בהגהות מיימוניות חולק..." משמע דסבירא ליה כוותיה" (שוע"ר בקו"א או"ת סי' תצז סק"ג) "משמע שכן עיקר" (קו"א שם סי' תקג סק"א). וכ"כ הב"י בביאורו לטור חו"מ (סי' רה סק"ד ד"ה ומדכתב) "ומדכתב אבל רבינו שמואל כו' משמע דכותיה סבירא ליה — והוא כאילו אמר אעפ"י ש... פוסק... רבינו שמואל פוסק... והלכתא כותיה". ועי' ביד מלאכי בכללי הטור (אות ט), שהביא כלל זה מעוד כו"כ פוסקים, וכן הובא כלל זה בשכנה"ג כללי הפוסקים (אות לג) — הובא גם בשמו

ע"י אדה"ז בשו"ת שלו סי' מא) – והארכנו בכלל זה בכו"כ פרטים והגדרות, בספרינו "כללי הפוסקים וההוראה" (מסי' קמא ואילך), עיין שם.

המורם מכל האמור, שבהיות וסגנון הדברים בשו"ע"ר בנדו"ד, הוא כנעתק לעיל, שבשיטה השניה המתירה כותבה בלשון "אבל" כו', הרי שהכי סבירא ליה שכן עיקר. ובפרט שמפורש מסיים ואומר, שרק "נהגו" ליזהר "לכתחילה" כשיטה המחמירה, ובדיעבד מתירים אפילו בכלי ראשון. ובודאי שלא שייך כלל על כגון דא, להשוותו ל"של תורה" שיש להחמיר בו, או כסגנון הקצוה"ש בסיכום הדברים שהעתקנו לעיל "להחמיר באיסורי שבת החמורים"! [ואולי שיש לומר, שהקצוה"ש לשיטתו אזיל בזה, שלפיה למד מדברי אדה"ז שיש להתיחס גם אל עניני חומרא – שאינם אסורים מן הדין – שבהלכות שבת, כאל "איסורי שבת החמורים". וזאת נמצא למד ממה שכפי שנתבאר לעיל (ב"ביאורים" אות ב) סובר הקצוה"ש, שלדעת רבינו בישול אחר בישול בלח מותר מן הדין, אלא שהמנהג להחמיר בו כשנצטנן כל צרכו. ואם כן, מכיון שאדה"ז בהלכתא רבתא לשבת, מתייחס לענין זה (בא"ב בלח) בסגנון "משום איסור סקילה וכתת ח"ו" – הרי שדעתו שגם בהסתעפות דיני בישול בשבת בעניני חומרא, עדיין מוגדר בחומר שכזה. אמנם עפ"י מה שכתבנו שם בארוכה, הנה שיטת אדה"ז בבישול אחר בישול בלח, היא שאכן אסור מן התורה – ובמילא אזדא ליה ראייה זו].

(ב) מה שמחלק שנדון דידן אין להשוותו לנאמר בקשר לברה"נ: לפי שאף שלהפכו לאפוי כפת, אין בכחו של הטיגון, מכל מקום עדיין אין זה בישול גמור, ולענין שבת יש להחמיר. והנה מלבד שכל עוד אין מקור להחמיר ולחלק, הא מנא לן – וכי מצינו שנאמר במפורש במקום כל שהוא שהטגון כאפיה, שנצטרך לדחוק ולחלק בין הנושאים? ובפרט, שהרי כעין קושית הקצוה"ש הקשו החולקים על היראים, שאינו דומה למצה כו', ששם בעינן טעם מצה וליכא. ואף שהב"ח וכו' תירצו קושיא זו שעל היראים, היינו שלא יקשה מגמ' מפורשת, אבל בסברת החילוק היא אכן לכאורה סברא נכונה, שאין ראייה ממה שנתבאר בנוגע למצה שבישלה, להוכיח שיש בישול אחר אפיה. אלא ע"כ לומר, שכל עוד אין באמת גמ' מפורשת וכיו"ב אין מחלקים בסברות מדעתינו, ואדרבה, למדין ממה שנאמר בנדון אחד לנדון האחר – וכל שנאמר במקום אחד שדין הבישול לבטל האפיה, הרי שהוא הדין לשאר המקומות. וא"כ הוא הדין בנדון דידן, שאף שיתכן לומר סברות לחלק בין הנושאים – וכמ"ש באמת הקצוה"ש – הרי שלדעת היראים אין מחלקים ביניהם, כל עוד אין הוכחה מפורשת לכך. [אלא שלפי מש"כ באגלי טל (ס"ק טו אות ב) להסיר הקושיא האמורה על היראים, שהחסרון דבעינן טעם מצה הוא, שזה בגדר "מצה עשירה" בהיותה מבושלת, עפ"י"ז אין הוכחה משם לנדו"ד – ודוק היטב].

ועוד, שהרי הפרמ"ג בנה יסודו להחמיר בטיגון בשומן מהגמ' בסנהדרין, דמיירי מבישול בשר בחלב, וגם הקצוה"ש עצמו משתמש בראיה מהגמ' הנ"ל בסיום דבריו (כנעתק לעיל) – והרי ענין בישול בב"ח הוא ענין שהוא לגמרי בגדר "גזירת הכתוב", ובודאי שבכגון דא ניתן היה לחלק ולומר, שדוקא שלא יקרא בלשון התורה בשם "בישול", בזה אמרו שטיגון אינו כבישול, אבל בנוגע לפעולת הטיגון [שזה יסוד איסור הבישול אחר

צלי וכיו"ב] הוא אכן כבישול. ועכ"ז לא ס"ל לחלק בזה, אלא לדעתו שכל שנאמר בגדר הטיגון לגבי ענין כל שהוא, ניתן ללמוד מכך בקשר לשאר דברים. וכמו כן מביא הפמ"ג ראייה (לשיטתו) שצלי קדר אינו כבישול אלא כצלי, מדיוק הגמ' בקשר לקרבן פסח – והרי גם שם ניתן לחלק בקלות ולומר, שדוקא שם שהחובה שצ"ל דוקא צלי הוא משום שכך דורשת התורה, לכן היה סברא להבין שכל שמכונה בשם "צלי" אף שהוא צלי "קדר" ג"כ שפיר דמי, אבל בקשר לפעולת הצלי או הבישול, עדין יתכן שצלי קדר הוא כבישול גמור. [ואף שלעיל אכן נתבאר שאלו הן טענות חזקות לחלק, ולחולקים על הפמ"ג ס"ל לחלק כן, היינו משום ששם הוא כאמור בגדר "גזירת הכתוב" והבנת "לשון התורה" – ואין לדמות וללמוד מזה על "גדרי" הבישול והצליה. אבל במה שחילק הקצוה"ש, הוא בין מקום שאכן דובר בו על גדרי האפיה והבישול, אלא שסובר שעכ"ז כל עוד ניתן למצוא סברא לחלק, יש לעשות כן. ואת זאת רצוננו לשלול בהוכחות האמורות].

ובכלל מסתבר לומר, שאילו רצה אדה"ז רק לומר שאין בכחו של הטיגון לפעול פעולת האפיה – לא היה לו לומר בדעה זו ש"דין הטיגון כדין הבישול", אלא ש"דין הטיגון אינו כאפיה". שהרי לדעת הקצוה"ש, רק זו היא הסיבה שלא לברך עליו במ"מ, להיות שאינו [פועל פעולת ה]אפוי, ולא שנחשב כבישול. (אלא שניתן עדין לדחוק, שכשכותב "כדין" הבישול, עדין לא מוכח שהוא כבישול).
אוצר החכמה

ג) בענין בישול "בשמן הדבה": למרות לשונו ההחלטי שכותב אדה"ז במפורש שהרי זה "כמין בישול גמור", עכ"ז חושש הקצוה"ש שסוף סוף אינו דומה הבישול בשמן לבישול ברוטב "דאין הפעולות שוות". ונשאלת שוב השאלה, מה דחקו והכריחו לומר כן, ולחלק ביניהם, מבלי שמצא גמ' מפורשת שתאמר כן. והרי גם היראים, לולא שמצא גמ' מפורשת שממנה למד שיש בישול אחר צלי, לא היה אומר מעצמו ש"סוף סוף אינו דומה" הבישול לצלי, ואשר לכן "יש בישול אחר צלי". וכפי שאכן מוצאים אנו שהראשונים ש[לדעתם] הצליחו לסתור ראיית היראים מהגמ', הרי שהתירו ללא סייג [וכלשון אדה"ז דלעיל, אפילו בכלי ראשון!], ולכאורה, מדוע לא אסרו – למרות העדר הראיה מהגמ' – מצד הסברא ש"סוף סוף אינו דומה הבישול לצלי" דאין הפעולות שוות?! ועל כרחינו לומר, שמצד הסברא הנה אדרבה, כל שהמאכל תוקן וראוי לאכילה, אין איסור לשנות אופן תיקונה, ואין אומרים שהשינוי בטעם או במישוש וכיו"ב של התבשיל מוכיח שזוהי מציאות בישול חדשה שאסורה.

ולענ"ד להוסיף עוד בזה, שפשוט שלא יתכן לומר כן בסברות, שאם כן אף אנו נאמר שיש בישול "במים" אחר בישול "בחלב" – מכיון ש"סוף סוף אינו דומה" הבישול במים לבישול בחלב וכיו"ב. וכנראה בחוש באטריות (לאקש"ן בל"א) שנתבשלו במים או בחלב, שאין טעמם ומשושם וכיו"ב שווים כלל. [ואף חקרתי ודרשתי אצל "כימאי מזון" ואמרו לי, שברור שאין דמיון כלל בין הפעילות שנפעלת על מרכיבי המזון בבישול במים לבישולם ביין או חלב, שכל אחד מהם פועל על מרכיבים אחרים ובצורה שונה וכו' – ואין כאן המקום לבארו בפרטות, ודי בנרגש ונראה בחוש].

ומה שכותב בקצוה"ש – שכן משמע מהגמ' בסנהדרין (לענין בב"ח כו') "שגם בהרבה

שבת תוספת ביאור – פרק שלישי כה לכה קצג

שומן הרי זה טיגון, ואינו נקרא בישול". הנה בעיקר הדבר כבר קדמו בזה הפמ"ג (מש"ז סק"ז) שהעתקנו לעיל, אלא שמה שהקצוה"ש מתייחס לזה כאל ראייה לנדו"ד, דברים אלו נפלאים בעיני ביותר. שאם כן, היתכן שאדה"ז פשיטא ליה שהרי"ז "בישול גמור" בה בשעה שגמרא מפורשת זועקת את ההיפך הגמור?! ועל כרחינו לומר, שרבינו ס"ל שאין ללמוד לגבי דין הטיגון בנוגע לברה"נ [וה"ה בנגע לנדו"ד, הלכות שבת] מהנאמר בנוגע להסברת "לשון" התורה באמרה בגזירת הכתוב דווקא "לא תבשל גדי וגו'", שבזה אומרת הגמ' שדוקא "דרך בישול אסרה תורה", והטיגון לא נכלל בו. ועם כל זאת, אף שאכן כוונת לשון הקודש בביטוי זה אינו לטיגון כי אם לבישול, אעפ"כ אין זה סותר שבנדון דאדה"ז [ועד"ז בנדון דידן] שדנים האם פעולת הטיגון על הפת [והצלי] פועלת את הפעולה המוגדרת כבישול, אכן נאמר כן.

[הערת מבקר הספר – הרה"ג בעל מנחת שי: להעיר, שאפילו לגבי בב"ח – עיין ביד יהודא ביו"ד סי' פז סק"א שהוכיח דגם טיגון בכלל האיסור, עיי"ש באריכות. וכן מביא שם בשם הבית מאיר ע"ש. ועי' גם בדרכי תשובה סי' פז ס"ק ח"י דמביא מהרבה אחרונים דס"ל דהוא מן התורה, ע"ש בשם הפר"ח וחת"ס, ועוד הרבה אחרונים].

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
שבת כהלכה - א פרקש, יקותיאל עמוד מס': 18/ הודפס ע"י אוצר החכמה